

bych se novým trendům přizpůsobit. Ale rozhodně bych neseděl jen u počítače a stejně jako za svého mládí a let středních bych často vycházel do terénu kopat. To vím určitě, protože dělat něco jen od stolu není možné. A to je vzkaz i dnešním a budoucím paleontologům.

Jaký byl tvůj nejzajímavější nález?

Kromě onoho kousku českého dinosaura šlo asi o nález zlatého plíšku na staré haldě u Roudného v době, kdy jsme s kolegy připravovali vyhlášení CHKO Blaník. Věřím, že můj patron, po kterém mám jméno, mou práci ocenil a moc mu za to děkuji.

Kterou z chráněných krajinných oblastí u nás máš nejraději a proč?

Tu nejstarší – Český ráj. Je krásná a milá, protože jsem ji poznával mlád, kdy člověk nejvíce vnímá okolí a kdy jsem v ní potkal nejvíce svých lásek od své práce přes kameny až po lidi. A všem jim vděčím za mnohé. Ano, miluji v Čechách jeden kraj, na který se vždy rád rozvzpomenu, miluji v Čechách jeden kraj, má krásné jméno – Český ráj, tam krása ukryta je do kamenů...

Co bys doporučil pro zlepšení výuky a zájmu o geologické vědy u nás, nezdá se ti, že zájem o ně na základních školách upadá? Na gymnáziích se nevyučuje dnes geologie vůbec.

Žel, tak to vypadá, když o výuce na školách rozhodují ti, kteří o tom moc nevědí a sami se podvědomě vyhýbají vědomostem z oblasti, kterým nerozumějí. Není tak úplně pravda, že zájem o výuku geologie na základních školách upadá. Souvisí to s tím, kdo geologii učí. Paní učitelky a páni učitelé, kteří oboru alespoň trochu rozumějí a jsou pro něj zapálení, jsou schopni nadchnout i žáky. Znáám řadu takových a většinou jsou mezi nimi ti, kteří „neprošli“ mou přípravou. Zatraktivnění výuky spočívá v tom, že se pracuje s materiálem, s pomůckami a chodí se ven, kde se žáci daleko lépe seznámí s geologií. Vždyť je to pevný základ přírody, bez kterého se neobejdou mikroorganismy, rostliny a živočichové, k nimž patří i člověk. A nemusíme pořád jen zdůrazňovat užitek, čili co z toho plyne za bohatství. A to se týká i středního stupně výuky. Prosazujeme do škol věci, které tam nepatří, a tím omezujeme výuku především přírodních věd, přičemž bez pochopení jejich zákonitostí si nemůžeme představit náš život. Ovšem, soudě podle toho, kolik studentů se pak hlásí na geologické obory, je o tuto vědu zájem. I to by si mohli pánové a dámy, kteří o výuce na základních a středních školách rozhodují, uvědomit. Co jsem se toho už napsal, stejně jako o ochraně přírody, a pochopení jsem našel pouze u jednoho politika z nejmenované tzv. pravicové strany, který byl ale

krátce nato z té strany i politické kariéry odejít. Připadám si v tom úsilí často jako don Quijote českého školství. A ty „blbě“ větrné mlýny se stále točí a točí.

Co tě v současné době těší a naplňuje?

Má rodina a přátelé, se kterými souzním. A také psaní článků o české přírodě, krajině, historii a bytostech, které krajinu naplňují životem, krásou a láskou. Některé ty články vycházejí, některé možná vyjdou, některé zůstanou „v šuplíku“. A abych nezapomněl, i takové drobné radosti, jako jsou stále méně časté výlety do přírody a krajiny, má domácí zvířata a sbírání známek, pohledů i náhodných nálezů a setkání.

Václave, děkuji ti za rozhovor a přeji ti hodně zdraví a sílu do dalších let.

Zdraví si opravdu moc přeji. Vždyť, kolik ještě let mi zbývá? Nevím a je to dobře. Podle toho se také snažím žít. I já děkuji, že jsem se mohl svobodně vyjádřit.

Ze Živy: Milý Václave, dovol, abychom ti dodatečně popřáli k jubileu. Z geologického pohledu jsi sice ještě batole, ale z pohledu lidského tě zná nejedna generace. Jen s těmi kočkami už to moc nepřeháněj...

Martin Košťák

Použitou literaturu a přehled bibliografie V. Zieglera uvádíme na webu Živy.

Přemysl Tájek

Rozhovor s Jindřichem Horáčkem o CHKO Slavkovský les

Chráněná krajinná oblast Slavkovský les letos oslavila 50 let existence. Ke kulatému výročí přinášíme v tomto čísle dvojici článků ilustrující dva z řady tamějších významných přírodních fenoménů. První z nich je věnován rozmanitosti života ve stojatých vodách a péči o vodní ekosystémy (str. 312–316), druhý pak diverzitě motýlů vázaných na výjimečně pestrou mozaiku nelesních stanovišť Slavkovského lesa (str. 340–344). Doplněním těchto témat a shrnutím uplynulých 50 let ochrany místní přírody je rozhovor s ředitelem Správy CHKO Ing. Jindřichem Horáčkem, Ph.D. Absolvoval Zemědělskou fakultu na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích v oborech Využívání a ochrana zemědělské krajiny (1989–95) a Aplikovaná a krajinná ekologie (1995–2002). Od r. 1984 pracoval na Správě CHKO Slavkovský les jako odborný pracovník v oborech vodního hospodářství, přírodních léčivých zdrojů, zemědělství a krajinyotvorných programů. V letech 2005–11 vedl Správu CHKO Český les. Správu CHKO Slavkovský les, jakožto Regionální pracoviště Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, vede od r. 2011. [Pozn. redakce: autorem rozhovoru je Přemysl Tájek, botanik a vedoucí Oddělení sledování stavu biodiverzity na Správě CHKO Slavkovský les.]

Dalo by se ve zkratce popsat 50 let působení Správy CHKO?

První podněty k ochraně zdejší krajiny pocházejí už z doby po druhé světové válce. Na přelomu 70. a 80. let 20. století pak

byla sepsána Petice pěti pečeti, v níž lázeňská města Františkovy Lázně, Jáchymov, Karlovy Vary, Lázně Kynžvart a Mariánské Lázně žádala o zřízení chráněné krajinné oblasti Slavkovský les. Výsledkem byl vý-

1 Arnika, podle aktuálního platného názvosloví prha arnika (*Arnica montana*), rostlina, kterou má chráněná krajinná oblast Slavkovský les od r. 1974 ve svém znaku. Je ozdobou živinami chudých trávníků a lesních okrajů.

nos Ministerstva kultury z 3. května 1974 o zřízení CHKO Slavkovský les, jejímž posláním je zajistit neporušenost přírodních

2

léčivých zdrojů. Ochrana přírody zde od počátku pracuje v interakci s resortem zdravotnictví. Cílem je harmonické propojení živé a neživé přírody, tedy nalezení optimálního souladu bioty s lázeňstvím a jeho přírodními léčivými zdroji.

Slavkovský les našťastí nepotkal osud Krušných hor. V 80. letech zvládl velmi těžké období imisních spadů z průmyslových a důlních podniků v okolí. Lesní provoz podporovaný správou oblasti nikdy nepřestal uplatňovat snahu o přirozenou obnovu lesních porostů s vědomím, že smrk je ve vrcholových částech Slavkovského lesa původní dřevinou.

Počátečních 20 let existence oblasti bylo úspěšných a postavilo velmi dobrý základ pro dynamické změny, které nastaly po r. 1992. Zákon o ochraně přírody a krajiny posílil druhovou i územní ochranu, nové postavení správního úřadu se projevilo i v personálním obsazení. Začalo systematické vyhledávání maloplošných chráněných území. Bylo výrazně rozšířeno odborné poznání oblasti na základě komplexních výzkumů.

S přelomem století dostala Správa do rukou nový nástroj – management vybraných lokalit. Dopad na přírodu Slavkovského lesa se projevil poměrně brzy. Od souvislých náletů byly uvolněny květnaté louky, na nelesní hadcové lokality se vrátila pastva ovcí, v Kladských rašelinách se zpomalil odtok vody, byly vybudovány malé vodní plochy, umístily se výsadby jedlí nad rámeč lesních hospodářských plánů a do volné krajiny byly vysazeny nové linie stromů. Po 40 letech se začaly pravidelně kosit vlhké louky. Tato opatření a mnohá další se úspěšně rozvíjejí do současných dnů, jak z hlediska metodické podpory, tak i kvalitativních výsledků. Jde o širokou škálu speciálních opatření, která stabilizují nebo zlepšují stav zdejších přírodních biotopů.

Chráněná krajinná oblast je přirozeným terapeutickým zázemím lázní a má své limity udržitelnosti, jež není vhodné překračovat. Správa oblasti proto po celou existenci nepřetržitě budovala a nadále udržuje infrastrukturu pro hosty zdejších světoznámých

2 Krajina Bečovska – pomyslnému středu přírodního amfiteátru s cennými stanovišti výslunných trávníků vévodí gotický hrad. Srpen 2024

lázeňských míst. V posledním desetiletí návštěvnost Slavkovského lesa exponenciálně roste, zvláště po r. 2000 v jeho jádrové části. Základem postupných kroků nutných k přirozené regulaci návštěvnosti se staly naučné stezky postavené v 70. letech minulého století. Byly rozšířeny a ve spolupráci s Lesy České republiky doplněny o Dům přírody Slavkovského lesa na Kladské. Dnes jde o unikátní systém interpretace místního přírodního i kulturního dědictví, který je nutné, s ohledem na atraktivnost destinace, stále doplňovat a rozvíjet.

Každá doba zanechává jasnou stopu, není tomu jinak ani v historii naší CHKO. Věřím, že z naší strany šlo vždy o otisky, které byly dobře myšleny a hlavně pomohly ochránit zdejší krajinu a přírodu.

Co považuješ za největší úspěchy Správy CHKO?

Je jich opravdu mnoho. Proto bych uvedl jen několik průřezových příkladů. Hned na začátku dokázalo pouhých pět tehdejších profesionálních pracovníků oslovit více než stočlenný tým příznivců Slavkovského lesa. Za těmito lidmi zůstal neskuutečný objem zdarma odvedené práce, jedním z příkladů bylo vybudování naučných stezek na Kladské, Křížcích a Smraďochu. Výjimečnou konzistentnost Správy CHKO jako instituce, ale i jako pevného lidského kolektivu dokládá časopis Arnika, který Správa vydává od r. 1976 až dodnes.

V době, kdy stát upřednostňoval systematickou melioraci a rekultivaci, dokázala „první generace“ našich kolegů vyjmout z odvodnění rozsáhlé plochy podmáčených luk. Na těchto nelehce získaných územích vyhlásili jejich následovníci přírodní rezervace a památky. Veškeré tyto snahy dospěly v r. 2012 k zaslouženému finále. Mokřady Slavkovského lesa dosáhly mezinárodního uznání. Rozsáhlé území jeho centrální části a navazující Tepelské

vrchoviny v chráněné krajinné oblasti bylo pod označením Pramenné vývěry a rašeliníště Slavkovského lesa zařazeno na seznam výjimečných mokřadních oblastí světa chráněných Ramsarskou úmlouvou. Na tato systémová opatření navazují i současné úspěchy v druhové ochraně. Konkrétním příkladem záchrany ohroženého druhu evropské přírody, který by zřejmě bez naší pomoci již ve Slavkovském lese nežil, je hnědásek chrastavcový (*Euphydrys aurinia*). Jde o vlajkový druh mokřadních luk, který se v současnosti v ČR vyskytuje už pouze v Karlovarském kraji.

Před 50 lety si lázeňská města na západě Čech přála ochránit lázeňskou krajinu. Jejich společná vize se naplnila nejen vyhlášením CHKO, ale významně povýšila v r. 2021, kdy byla krajina Slavkovského lesa zapsána do Seznamu světového dědictví UNESCO. Poprvé se zdejší krajina oficiálně označuje jako terapeutická a Karlovy Vary a Mariánské Lázně společně s Františkovými Lázněmi jsou zapsány do prestižního seznamu 11 evropských lázeňských měst v 7 evropských státech. Významně se tak posílil institut ochrany krajinného rázu, mimo jiné i v centrální části Slavkovského lesa.

Jaké jsou největší aktuální problémy v ochraně místní přírody?

Jedním z těch nejpalcivějších je přemnožená lesní zvěř. Podle nedávných odborných studií zpracovaných nezávislými experty jsou v některých honitbách v centrální části Slavkovského lesa více než čtyřicetina osobně překročena přirozené stavy jelení zvěře, obzvláště kritická je situace u invazního jelena siky (*Cervus nippon*). Nejzávažnější je tento problém v hadcových borech. Nezbytné snížení stavů zvěře je však za stávajících legislativních podmínek téměř bezvýhodnou záležitostí.

V případě nelesních ekosystémů se, podobně jako v jiných regionech, potýkáme s eutrofizací a degradací luk. Rozsáhlé plochy orné půdy byly u nás na sklonku 20. století zatravněny, problémy s erozí půdy apod. jsou minulostí, na loukách se vhodně hospodaří. Atmosférický přísun

obrovských objemů dusíkatých sloučenin je však natolik výrazný, že významně komplikuje další žádoucí vývoj lučních společenstev a většina luk a pastvin je i po 20 letech péče stále poměrně druhově chudá. Nevznikají nová stanoviště pro existenci náročnějších a vzácných druhů. A zajistit dlouhodobé přetrvávání zbylých nejceněnějších fragmentů bioty v rezervacích je tak stále složitější.

S tím velmi úzce souvisí i problematika zemědělských dotačních titulů – snažíme se o zmenšení velikosti půdních bloků, vytváříme a obnovujeme interakční prvky v krajině (zejména liniové výsadby listnatých dřevin). I zde však narážíme na omezené možnosti státní ochrany přírody. Situace je v tomto ohledu často až paradoxní, uvědomíme-li si, že péče o louky a pastviny je štedře dotovaná státem a každodenně jinými státními orgány prezentována jako „opatření v souladu s ochranou a zlepšením životního prostředí“. Nutno však poznamenat, že státní ochraně přírody se dlouhodobě daří získávat dílčí úspěchy v obecném nastavení zásad zemědělských dotací. A pozitivní je i rostoucí zájem zemědělských subjektů o zvýšení mimoprodukčního přínosu jejich pozemků. S řadou osvědčených zemědělců začínáme v posledních letech úzce spolupracovat a je velice potěšující vidět výsledky různých úspěšných inovativních opatření, např. ohledně podpory cílových druhů dvouděložných rostlin.

Samostatnou kapitolou jsou pak rostlinné invaze. Snad každý zná bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*), v poslední době se však stále významněji projevují negativní dopady invaze nepůvodní lupiny mnoholisté (*Lupinus poly-*

3 Přehrazený odvodňovací příkop na Krásenském rašeliništi. Desítky hektarů dřívě těženého rašeliniště jsou v posledních 20 letech se střídavými úspěchy postupně revitalizovány. Obnova rašelinných procesů na lokalitě stále zůstává jednou z největších ochrannářských výzev ve Slavkovském lese.

4 Národní přírodní památka Upolínová louka pod Křížky. Značná část mokřadních luk byla po druhé světové válce ponechána ladem a zarůstala dřevinami. Ty nejceněnější jsou od konce 90. let 20. století díky Správě CHKO opět koseny s cílem vrátit jim jejich dřívější druhovou rozmanitost. Počet mokřadů, kam se vrací nezbytná citlivá péče, postupně narůstá.

5 Slatinné louky v přírodní rezervaci Rašeliniště u myslivny s bohatou populací vachty trojlísté (*Menyanthes trifoliata*). Aktivní péče o lokalitu podmíněná vyhlášením rezervace započala v r. 2006. Bez vyřezávání náletových dřevin by zdejší rašelinné louky a luční prameniště pohltil olšový les, a došlo by tak k vymizení celé řady vzácných druhů rostlin i bezobratlých živočichů.

6 Mofety – vývěry plynů v přírodní památce Širňák. Snímky P. Tájka

phyllus). Zde je na místě podtrhnout, že v posledních letech se nám podařilo povědomí o rizicích spojených s šířením lupiny přenést i na hospodařící zemědělce, kteří se stále častěji sami aktivně zapojují do cíleného omezení jejího šíření.

A jaké jsou výhledy do budoucnosti?

Paradoxně se chceme vrátit ke kořenům našeho vzniku, de facto na začátek. Jde

o fenomén vývěrů minerálních vod a plynů. Na něj jsou navázány programy léčebných procedur a celé zdejší lázeňství. Podstatou CHKO Slavkovský les je skutečnost, že představuje první a doposud jedinou chráněnou krajinou oblast, která vznikla k ochraně přírodních vývěrů minerálních vod a plynů. U tohoto jasně deklarovaného veřejného zájmu nám ale scházejí odborná data umožňující kvalifikovanou péči o krajinu s genezí přírodních léčivých zdrojů. Ve spolupráci s Ministerstvem zdravotnictví jsme proto připravili projekt, který nyní realizujeme s Českou geologickou službou. Týká se lokalizace a přesné identifikace infiltračních zón. Na základě těchto poznatků chceme nově stanovit zonaci spravovaného území a v případě Mariánskolázeňské zřídelní struktury také posoudit efektivitu vymezení CHKO. Do klíčových míst by měly být přednostně směřovány finance z krajinotvorných programů, a tím i zajišťovány správné managementy s ohledem na zadržení vody v krajině.

Úspěšná ochrana přírody je i trvalou komunikací s lidmi, kteří v krajině žijí. Naši věrohodnost stavíme na dobrých vztazích s partnery v regionu, jakými jsou Lesy ČR, správci vodních toků, velká lázeňská města nebo i školy a univerzity. Považujeme tato partnerství za nesmírně důležitá, a opět – i zde je úspěšná budoucnost Slavkovského lesa postavena na dlouhodobé a kontinuální práci celého našeho týmu.

Děkují velmi za rozhovor.

Více na <https://slavkovskyles.nature.cz>

K dalšímu čtení např. Živa 2007, 2: 59–61; 2008, 1–3; 2018, 5: 280–281.